

Сумський державний педагогічний університет
імені А. С. Макаренка
Навчально-науковий інститут історії, права та міжнародних відносин
Кафедра історії України

Матусенко Ігор Валерійович

«Українські збройні сили у 1917 - першій чверті 1918р.»

Спеціальність: 014. Середня освіта (історія)

Кваліфікаційна робота
на здобуття освітнього ступеню магістра

Науковий керівник:

_____ О.В. Вовк,
кандидат історичних наук, доцент
«_____» _____ 2021 року

Виконавець:

_____ І.В. Матусенко
«_____» _____ 2021 року

Суми 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ІСТОРИОГРАФІЯ ТА ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ.....	6
1.1 Характеристика історіографії.....	6
1.2 Характеристика джерельної бази.....	10
РОЗДІЛ 2. СТВОРЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ АРМІЇ ЯК КОМПОНЕНТ ДЕРЖАВНОСТІ.....	13
РОЗДІЛ 3. УКРАЇНІЗАЦІЯ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА БУДІВНИЦТВА УКРАЇНСЬКОГО ВІЙСЬКОВО-МОРСЬКОГО ФЛОТУ У ДОБУ ЦЕНТАРЛЬНОЇ РАДИ.....	29
ВИСНОВКИ.....	45
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ.....	50

ВСТУП

Актуальність теми. Дослідження нинішнього стану розвитку історії як науки в Україні, окремо військової історичної літератури, показує, що, залишається чимало недосліджених проблем, сюжетів та явищ. Головним завданням літопису військового будівництва часів Центральної Ради - утворення, організації, озброєння і діяльності військ, як базового виду регулярної армії. Процвітання демократії в сучасній Україні можливий лише за поважного відношення до культури власного народу, відтворення в пам'яті українського народу забутих історичного минулого та імена видатних людей які боролися за волю, честь і свободу української нації. Історія як наука показує, що одну з головних ролей у формуванні та існування української держави відіграють Збройні сили.

Отже, одне з головних цілей, яке стоїть перед нашою нацією – зародження професійної та гарно озброєної за нинішніми нормами національного війська, яке буде відповідати нормам сьогоденних воєнних загроз і, одночасно, не обтяжувати економічно-господарські можливості держави. Дослідження досвіду, досягнень та поразок за часів розбудови армія УНР, дає можливість українському народу додати та передивитися низку історичних подій Української визвольної революції періоду Центральної Ради.

Мета магістерської роботи – показати розмежування особливостей і відмінностей ідей та поглядів, тенденцій будівництва Збройних сил України на початку ХХ ст., висвітлити їхню роль на процес створення військових утворень української держави у часи 1917 - першій чверті 1918 рр.

Для її реалізації поставлено **завдання** дослідити:

- Висвітлити наукову літературу та джерельну базу наукових праць по даній темі.
- Розгляд питання щодо створення армії як складової державності часів Центральної Ради.

- Всебічне вивчення практики політики українізації як важливого компонента у будівництві українського військово-морського флоту у перші роки УНР.

Об'єкт дослідження - формування Збройних Сил в Українській Народній Республіці у часи Центральної Ради 1917 - першій чверті 1918р.

Предмет дослідження - будівництво армії у перші роки Української Народної Республіки років Центральної Ради 1917 - першій чверті 1918р.

Методологія магістерської роботи базується на принципах об'єктивності, науковості та історизму. Вказані джерела піддавалися таким методам як: аналізу та синтезу. Вони дають змогу визначити справжність джерела, зміст та практичне призначення, а також логіку його генерації та розвитку. Найпоширенішими методами підготовки магістерської роботи є метод історія, проблемно-хронологічний. Ретроспективний підхід забезпечує інформацію про друковані публікації за темою роботи за останні кілька років.

Елементи наукової новизни одержаних результатів полягає у формулюванні та розв'язанні нагальних наукової проблем української військової історії першої половини 20 століття. Повне розкриття механізму створення Української національної армії як частини національного військового будівництва з 1917 по 1918 рік, який досі не став предметом спеціального всебічного військово-історичного дослідження. Крім цього, багато фактів будівництва Збройних Сил в Українській народній республіці були політизовані, і тому об'єктивно не повідомлялись. На основі архівів та наукових праць попередників узагальнено головні складові української армії, сформованої з 1917 по першу чверть 1918 року.

Практичне значення одержаних результатів дипломної праці полягає в тому, що її найважливіший теоретичний стан та конкретні підсумки можуть бути вжиті у науці та науковій навчальній діяльності, особливо при аналізі військової та політичної історії сучасної України, та розвитку сучасної збройної теорії та практики.

Апробація отриманих результатів дослідження оприлюднені автором у доповідях на VIII Всеукраїнській науково-практичній конференції: «Актуальні питання методики викладання суспільних та гуманітарних дисциплін в умовах розбудови сучасної школи» (25-26 березня 2021 року м. Суми); IX Всеукраїнська науково-практична конференція «Історико-Філософські дослідження молодих учених» (22-23 квітня 2021 року м. Суми).

РОЗДІЛ 1. ІСТОРИОГРАФІЯ ТА ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1 Характеристика історіографії

У наукових працях про військову історію УНР можна виділити декілька напрямів: радянський, емігрантський та сучасний український. Найбільш сильним правильно вважати сучасний напрямок.

Через програну визвольну боротьбу та затвердженням тоталітарного режиму на українських землях, в радянській науковій літературі будівництво армії часів Центральної Ради було винесене під жорстокий радянський контроль і майже не виносилось на розгляд як окреме питання. Головна увага радянських науковців обмежувалася дослідженням армії як частини революційного конфлікту комуністичної партії за перемогу соціалістичної революції. Тому повстанський процес у війську подається з сторони лише однієї ідеології, а ті, що залишалися поза партії, вважалося контрреволюційним і відносилось до могутніх соціальних реакцій та регресу. Ця риса була притаманна для партійної наукової літератури майже на весь час її буття. А втім у своєму зростанні він подолав певні стадії, що мали свої властивості.

Перша стадія бере початок з 1920-х рр. Головна увага сконцентрована навколо питань, які були пов'язані з вивченням історіографії про боротьбу комуністичної партії за владу на українських землях, у тому числі й з точки зору війська. Передусім мова йшла про створення заходів щодо запобігання поширенню влади Центральної Ради на українську військову революцію, створення проукраїнських частин та готування до здійснення збройної боротьби проти УНР [9, с. 67]. Науковці зазначених робіт були агресивними противниками української держави. Важливою стороною радянських наукових робіт 1920-х рр. є факти щодо державного та військового будівництва Центральної Ради [10, с. 32].

Друга стадія наукової літератури (1930-ті – початок 1950-х рр.) описується відступом від військового питання, тенденцією до послаблення ролі військового прикладу у революційні часи 1917 – початку 1918 рр. Закріпилася позиція, що армія виконувала другорядну функцію у знищенні царату і через це більшовики захопили владу, в тому числі і в Україні [12, с. 78]. Питання, пов'язані з українським військовим рухом, майже не піднімались у національному військовому будівництві Центральної Ради в цей період, але коли вони були порушені, вони мали дуже упереджені повідомлення [3, с. 89].

Третя стадія (друга половина 1950-х – середина 1980-х рр.) характеризується оновленою увагою істориків до вивчення військових факторів у революційних подіях 1917 - початку 1918 рр. Зверніть увагу, що ці роки є періодом монографій та дисертацій. Опублікував кілька монографій про роль військових як однієї з найвпливовіших сил, що підтримують більшовиків у захопленні та захисті влади. Наприклад, ці аспекти використовуються виключно для статей та дисертацій А.Г. Ткачук, монографія П.А. Голубів [19, с. 34], М.С. Френкіна, М.Н Якупова, та ін. У своїх працях вони вважають, що український військовий рух є одним із факторів, що мають значний вплив на процес української революції.

Однією з характеристик вітчизняної історіографії у другій половині 1960-х років був поступовий відхід від нагального бачення революційних подій 1917-1918 рр. та поляризація методології у її звітах. Відмінно оцінювались позиції військових у розвитку української революції та національно-визвольного руху, українського військового руху, українсько-російської війни, військового будівництва країни та діяльності основних політичних і військових діячів України. Одні історики продовжують підтверджувати правомірність поглядів радянської історіографії на ці проблеми [22, с. 11], інші - спростовують [22, с. 18].

По мірі відновлення незалежності України розпочинається період національних наукових праць. Історіографія з історії визвольної боротьби займають одне з основних положень, включаючи військові аспекти проблеми.

Українські історики спробували об'єктивно проаналізувати омолодження національних збройних сил та його роль у створенні України, досліджуючи військове будівництво в період Центральної Ради. Опубліковані роботи розглядають конкретні питання центрального військового будівництва: методи формування армії, армійська підготовка, організація, підготовка офіцерів [34, с. 25]. Найбільшу увагу дослідників привернув аналіз досвіду та уроків, а також з'ясування причин провалу загального періодичного огляду у війні з радянською Росією [33, с. 234]. Багато істориків вважають, що найголовнішою причиною невдачі загального періодичного огляду є те, що його керівництво не приділяло достатньої уваги потребам власних військових, і що в військовому та національному будівництві були великі помилки. Ця теза продемонстрована у фундаментальних дослідженнях В. Ланцюга, монографіях Я. Тинченка, В. Верстюка, в статтях В. Солдатенка та інших працях [43, с. 182]. Окремо, Л. Гарчева вважає, що одним із вирішальних факторів провалу універсального періодичного огляду є несприятлива міжнародна ситуація в Україні. Під час Першої світової війни країна перебувала у стані міжнародної дипломатичної ізоляції, що надзвичайно ускладнило позбавлення російського панування.

Українські історики в еміграції активно вивчали військове будівництво України в період Центральної Ради. Це пов'язано з двома науковими центрами, що діяли під час двох світових війн ХХ століття - Українським військово-історичним товариством та Товариством колишніх солдатів Армії Народної Республіки Україна. Порівняно з науковими працями радянської історіографії, праці імміграційних істориків більш правдиві та лояльні до оцінки діяльності Центральної Ради. Українські історики в еміграції розглядали військові аспекти своєї діяльності, формування збройних сил УНР, їх роль у формуванні та захисті українського суверенітету та ставлення різних політичних сил до військового будівництва; діяльність основних військових діячів. У працях З. Стефанова, О. Удовиченка, Л. Шаньковського та колективній монографії «Історія української армії» подано короткий виклад та найбільш повний опис історії національних збройних сил під час визвольних змагань [52, с. 179].

Українські історики в еміграції приділяли особливу увагу з'ясуванню причин військового провалу загального періодичного огляду у війні з Росією, яку очолював В. Винниченко між 1917 та початком 1918 р., А також професійної некомпетентності військових керівників. Водночас вони стверджували, що, незважаючи на свої помилки, Центральній Раді вдалося створити національну збройну силу, яка відіграла провідну роль у визвольній боротьбі [52, с. 209].

Автори, які виступають проти урядових кіл УНР і мають тісні зв'язки з незалежними групами, дотримуються різних поглядів. Вони стверджували, що стурбованість Центральної Ради вступом України до Федеративної Республіки Росія унеможлиблює формування національної регулярної армії, оскільки оборонні функції брала на себе не Україна, а загальноросійський уряд, а отже, армія коаліції. Роботи М. Падалки, В. Євтимовича та С. Збарзкого, особливо монографії М. Мірчука та Р. Млиновецького¹, свідчать, що ця політика обмежує можливості Центральної Ради скористатися великим потенціалом національно-визвольного руху, особливо для захисту українського суверенітету [34, с. 19].

Отже, з усього вище сказаного можна зробити такий висновок: історичний огляд цієї теми показує, що військове будівництво України в період Центральної Ради займає важливе місце в наукових працях українських істориків, багато з яких суперечливих та навіть дискусійних. Це дає загальний аналіз військового будівництва України, створення регулярних збройних сил та їх значення у національному будівництві з 1917 року до першої чверті 1918 року. Найбільш обговорюване питання стосується уроків державотворчої діяльності Центральної Ради та використання ним можливостей для відновлення свого статусу. Серед цих питань також дуже помітна роль Центральної Ради у відновленні військово-оборонної організації національної держави.

1.2 Характеристика джерельної бази

Усі джерела, які мають інформацію щодо будівництва армії та флоту УНР формально поділяються на архіви та публікації.

В архівах України, Росії та частини Польщі міститься низка джерел наукових праць на цю тему. Відповідно до джерела документів, його доцільно розділити на такі складові: відомості країн вищого рівня та військових органів, структура військового командування, штаб фронту, армія, регіони, окремі військові частини, військові керівники та громадські діячі, громадські та політичні організації, що працюють в армії.

У Центральному державному архіві вищих органів влади та управління України (ЦДАВОУ), вищий орган влади та управління, містить матеріали про діяльність Міністерства військових справ Народної Республіки Україна, Генерального секретаріату військових справ, Всеукраїнського комітету військових представників, та ЦК. Розкрито розпорядження Комітету Народної Республіки та Генерального секретаріату. Процес утворення армії УНР та боротьба з російською агресією. Їх суттєвим недоліком є відсутність статистичних відомостей про чисельний та гарну комплекцію українських одиниць, які сформувались.

Документи Центрального державного архіву Громадського об'єднання України (ЦДАГОУ) також певною мірою відображають військове будівництво протягом періоду загального періодичного огляду з 1917 р. до першої чверті 1918 року.

Основний їх відділ зосереджений у фондах Комітету історії громадянської війни при ЦК Компартії Білорусі. Українсько-російська війна наприкінці 1917 - на початку 1918 р. Була не агресією більшовицької Росії щодо України, а громадянською війною.

Російський державний військово-історичний архів (РДВІА) та Центральний державний архів ВМС Російської Федерації (ЦДА ВМФ) є

важливими матеріалами першого кроку військового будівництва країни. Документи Верховного головнокомандувача, передові лінії яких розташовані на українській території, штаби військових та регіональних командуючих, Чорноморському флоту дали змогу відстежувати масштаби українського військового руху та політичні настрої членів флоту.

Матеріали Центральної армії Польського фонду Варшавської національної бібліотеки відображають діяльність Українського інституту військової освіти з підготовки офіцерів для Армії Української Народної Республіки та боротьбу з російською армією.

Документи з регіональних архівів частково доповнили графічну структуру військових підрозділів УНР на місцях.

Опубліковано деякі архівні матеріали. Збірна армія 1917 р. Містить документи про організацію українізованих підрозділів. У подальших збірниках документи з українських військових питань були майже повністю видалені, тоді як інші документи були упередженими, відображаючи діяльність лише більшовицьких організацій в українській армії, і багато солдатів виступали на підтримку своїх резолюцій. Водночас немає жодної згадки про солдатів, які протестували проти претензій більшовиків на узурпацію української влади та їх антиукраїнську діяльність.

Збірник журналу "Записки та матеріали з історії Української революції з 1917 по 1920 рік" вперше опублікував документи про військове будівництво України в період Центральної Ради П. Христюка [12, с. 39]. Він містить постанови Всеукраїнського військового з'їзду та розпорядження вищої державної установи УНР з питань військової справи. Особливість серії може бути визначена шляхом їх відбору та інтерпретації, що відображають погляди есерів (П. Христюк) на військове будівництво. Зокрема, очевидна негативна оцінка вільних козаків.

Двотомний збірник "Україна - Центральна Рада. Документи та матеріали" [10]. Він містить Протокол про Центральну Раду, Генеральний секретаріат, звернення до армії та народу, а також найважливішу інформацію Центральної

Ради про створення Збройні сили Народної Республіки Україна. Законодавчий законопроект. Цей набір документів дозволяє простежити еволюцію поглядів національного керівництва на реалізацію національної військової політики та визначити роль військових факторів у взаємозв'язку між центральними урядом та тимчасовим урядом, особливо при утворенні суверенної держави Україна. Більшість матеріалів стосуються загального періодичного огляду збройної боротьби проти російської більшовицької агресії взимку 1917-18.

Як доповнення до авторитетних нормативних документів наукових праць про українське військово-будівництво цього періоду важливо публікувати публікації за участю С. Петлюри [8, с. 453] та В. Винниченка [4, с. 342], відтворив гостру суперечку між двома головними діячами Генерального секретаріату Універсального періодичного огляду. Він передбачає пошук причин та винних у провалі універсального періодичного огляду у війні з Росією.

Отже, з усього вище сказаного можна зробити такий висновок: Огляд історії та джерела проблеми. Наукові праці стверджують, що військова частина є одним із вирішальних факторів національного будівництва ЦК. Оскільки поточна діяльність у цій галузі не повністю висвітлена в історії, і на основі результатів попередників та існуючої бази даних, ця робота намагається вирішити цю проблему.

РОЗДІЛ 2. СТВОРЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ АРМІЇ ЯК КОМПОНЕНТ ДЕРЖАВНОСТІ

Початок ХХ ст. це як нове відродження, що стало фундаментом українського національного духу, посилювало змагання людей за право на самоідентифікацію. В Україні головним чинником соціально-політичного існування є національно-визвольний рух за відновлення статусу національної держави. Буремні події з лютого по березень 1917 р. пробудили у великої кількості українців свідомість самостійного життя.

Світова війна що тривала три роки і викликала колосальні матеріальні збитки та народні жертви, головним чином на українській землі. Третина російського війська (25 частин) розташовується на українських землях. Один з якнайбільших фронтів, Південно-Західний, тягнеться на його території на 615 кілометрів. Станом на 1 квітня 1917 року частина армії Південно-Західного фронту (Спеціальна, Армія 7а, 8а та 11а частини) мала загалом 2 мільйона 315 тис. офіцерів та солдатів та 3 мільйона 265 тис. тилових установ, у тому числі з них 1,2 мільйона українців. У 1916 р. Була створена Румунська армія фронту, частина якої також дислокувалася на українській землі (армії 4а, 6а та 9а, а 8-а армія була передислокована з 25 червня 1917 р.). Її кількість – 1 мільйон 7 тис., а в тилу - 1 500 000 офіцерів та солдат, 30% з яких - українці. У фронтових і тилових містах розташовувалися 44 гарнізони, в них нараховувалось 452,5 тис. солдат і офіцерів. З них 120 тис. у Київській губернії 7 гарнізонів, у Волинській 11 гарнізонів чисельністю 65,5 тис., у Подільській 15 гарнізонів чисельністю 88 тисяч, у Херсонській 5 гарнізонів чисельністю 145 тис., і в Бессарабській 6 гарнізонів чисельністю 55 тис., осіб [21, с. 21].

Револьюційний процес призвів до політизації російських Збройних Сил. З березня та квітня 1917 року в тилових та фронтових підрозділах було створено Українську військову раду, а також військовий орган державного типу. Маса були зачаровані ідеєю створення власної країни і висловили своє бажання

боротися за незалежність України зі зброєю в руках. Зростання національного військового руху вимагає створення одного командного штабу. Один з таких центрів було створено у Києві. Головний герой належить лейтенанту Міхновському, колишньому засновнику Української революційної партії, де той працював адвокатом у Київському районному суді. Він належить до "Незалежного братства". Разом зі своїми прихильниками та товаришами-однодумцями А. Степаненком, Ю. Ганом, В. Павленком, В. Отамановським та В. Євтимовичем вони виступали за миттєве будівництво національних Збройних сил. За ініціативою пана Міхновського 16 березня 1917 р. було засновано "Український військовий клуб імені гетьмана Павла Полуботка". Основне завдання клубу - "об'єднати всіх українських воїнів у безпосередній організації національних Збройних сил. Як могутня військова сила без неї неможливо отримати повну свободу України" [22].

Однак питання формування національної армії з самого початку було вододілом у політичній могутності України. У методі його створення є два абсолютно протилежні поняття. Подальші події покажуть, що це спричинене суттєвої шкоди військовому руху та всьому національно-визвольному змаганням. Клуб П. Полуботка очолювана Міхновським, вважає, що військові рухи слід використовувати для побудови сильної національної армії, що може бути головною гарантією незалежності УНР. Соціалістична більшість у Центральній Раді зводила національний статус України до автономії України у складі Федеративної Росії, а отже спростовувала вимогу створення національних Збройних Сил та виступала за необхідність регулярної армії в умовах соціальної демократизації.

Ідея заміни постійної армії міліцією була прийнята і відображена у відповідних державних партійних актах, додатково обтяжуючи справи. Це не лише порушило військовий рух України, але й позбавило її кінцевої мети - створення національної збройної сили.

Центральна Рада створила військовий комітет для керівництва військовими справами 26 квітня 1917 р. Згодом він був доповнений

представниками військових організацій і підтримав ініціативу клубу П. Полуботка щодо проведення на початку травня військового конгресу для об'єднання військово-патріотичного руху. створити загально визнану військову організацію, яка матиме функцію формування командного центру для української армії.

Перший український військовий з'їзд відбувся з 5 по 8 травня 1917 р. У Музеї викладання (нині Будинок учителя) у Києві. Понад 900 представників, що представляли 1,5 мільйона українських солдатів, зібралися на різних фронтах, флотах, гарнізонах та регіонах не лише в Україні, а й по всій Російській імперії. Описуючи склад делегатів Конгресу, В. Винниченко писав: "Не всі свідомі, освічені та організовані державою ... Вони не вміють правильно говорити українською мовою. Вони найбільш екстремальні, найбільш провокаційні, і найменше. "Компромісні" націоналісти "... прагнуть задовольнити тут свою ненависть і свою любов" [23, с. 140].

На конференції панували радикальні погляди. Міхновський вважає, що Конгрес повинен сформулювати чітке завдання для лідерів Центральної Ради, тобто негайно організувати власні національні збройні сили. Однак, незважаючи на той факт, компанія клубу. В основному цю поважну зустріч готував П. Полуботок. Серед делегатів конгресу близько 45% були прихильниками незалежних. М. Міхновський не зміг реалізувати ідею "націоналізації армії за принципом національної території", хоча, це чітко стоїть перед українським військовим рухом. Тенденція незалежності має недостатній вплив на громадську думку та політичні події в Україні.

У з'їзді домінують ідеї самоврядування соціалістичних партій, а його представники контролюють Центральну Раду, тому з'їзд дав військовий рух під керівництвом соціалізму. М. Грушевський вважає, що це не революційна соціальна дорога, яка супроводжується насильством, кровопролиттям і руйнуванням, а тому є негуманною, і шлях еволюції та миру повинен бути домінуючим фактором в історичному розвитку України [24, с. 156]. Генеральна

Асамблея створила Генеральний комітет українських військових (УГВК), обрала його головою Симона Петлюру та прийняла резолюцію про українізацію армії.

Деякі історики, особливо Р. Млиновецький, С. Томашівський та М. Стахів, у власних роботах оцінювали українізацію армії як факт, шкідливе для справи України, стверджуючи, що ідея створення національного українського війська була прийнята Україною. Ідея трансформації [26, с. 156]. Однак доцільно зазначити, що українізацію спонтанно спричинив український військовий рух та підтримав переважна більшість українських політичних сил як засіб участі збройних сил в українській революції. Українізація військового формування також виконувала підвищувальну роль. Однак кожен окремо вкладає власне бачення в цей процес. Звичайні солдати розглядають українізацію як спосіб побудови власної армії. Для Центральної Ради українізація армії є важливим інструментом пропаганди підвищення політичного авторитету.

По всій Україні створені військові комітети та комісії, проведені армійські з'їзди фронтів, армії, корпусів. Українізовані військові частини були відокремлені від загальноросійських військових частин за їх відсутності, але залишалися повністю підпорядкованими російському військовому командуванню. Зупинити цей розвиток нема як, він набуває масових характеристик [23, с. 45].

На підтримку прохання Центрального комітету про надання Тимчасовим урядом української автономії та усунення перешкод для українського військового руху УГКЦ скликав II військовий конгрес, незважаючи на заборону тимчасового уряду, конгрес відбувся з 5 по 10 червня 1917 р. Представники надзвичайно сильно підтримували незалежність та вимагали від керівників Центральної Ради докласти неабияких зусиль, щоб не дати Конгресу прийняти радикальні рішення [23, с. 17].

Представники конгресу не підтримали гасло Керенського до великого просування на передовій. Делегати запропонували засудити тимчасовий уряд і всю російську демократію, сформулювати гасло незалежності України, повного і негайного відокремлення від Росії та пообіцяли боротися за свободу України і

не повертатися до своїх сил до кінця боротьби. Деякі люди навіть пропонували передати владу армії та запровадити недовгу військову диктатуру [23, с. 34].

Рішення та побажання Військового з'їзду, їх рішучість і цілеспрямовано спонукали ЦК оголосити загальну автономію України на з'їзді 10 червня 1917 р. І створити уряд Генерального секретаріату. Другий з'їзд доручив УГВК скоріше придумати детальний план українізації та швидко вжити всіх заходів для його реалізації [35].

Відтоді суть українізації не лише розділила українців на різні підрозділи, але також включала створення військових формувань на національній території. Так звані «охочекомонні» добровольчі загони української громади створювались стихійно: у Києві, крім групи ім. Б. Хмельницького, інший український полк ім. гетьмана П. Полуботка у Чернігові перебувала група ім. Т. Шевченка, у Сімферополі група ім. П. Дорошенка, у Хмільнику полк ім. Т. Шевченка, в Умані група ім. І. Гонти, в Житомирі група ім. гетьмана П. Сагайдачного та ін. Ці полки сильно відрізняються від українців із вищою національною свідомістю та організованістю, і здебільшого виявлять себе справжніми захисниками української держави у майбутніх випробуваннях [60].

Водночас триває стихійна українізація. З метою підготовки до фронтового наступу військовий регіон вірив у вдачу на українську армію, дозволяючи українізацію 34-ї та 6-ї армій і перейменовував 1-ю та 2-ю українські армії, доповнюючи 7-ю, 32-ю та 41-ю армії. У тилу провінції з похідними ротами. В Україну також були направлені українські війська з Петрограда та Москви. Всього, до нападу, 18 червня, О. Керенський та О. Брусилов дозволили українізацію 17 дивізій [61].

3 липня 1917 р. Центральна Рада оголосила про другу універсальність - це була поступка між Тимчасовим урядом та Центральною Радою, що серйозно заважало врегулюванню українського військового руху. Зверніть увагу, що в цей період ЦК не був зрілою національною установою. Його статус близький до статусу державної установи. Генеральний секретаріат також не має реальних повноважень. Державні органи ігнорували його, його діяльність не мала коштів,

а податки все ще передавались у російську казну. Військові справи цілком залежать від ухвал центральної влади Петрограда. Очевидно, що вони не можуть стати на шлях рішучого виконання вимог національної держави, тому широкі частини національного руху, особливо бойовики українських солдатів, висували до них ці вимоги.

Демонстрація незалежності українським полком гетьмана Полуботка в Києві на початку липня 1917 р. Була спробою незалежної організації вплинути на Центральну Раду та змусити її зробити більш рішучі кроки. Це було шкідливо та загрозово для української революції, тож вони переконали полуботківців відійти від зброї та йти на фронт.

Аналіз історичних та архівних матеріалів показує, що єдино можливим способом є відновлення статусу України за домовленістю з тимчасовим урядом. Цей варіант, здається, вартий уваги, тому що інакший курс привів до анархії, громадянської війни, розпуску Центральної Ради та жорстокого придушення українського руху. Навесні та влітку 1917 р. Тимчасовий уряд мав достатньо сил для боротьби з політичними опонентами. Наступні факти допомагають проілюструвати цю думку. Тимчасовий уряд придушив збройні більшовицькі демонстрації у квітні та липні 1917 р., Розпустив Палату громад у Фінляндії 18 липня 1917 р., Запровадив смертну кару на передовій та заарештував антиурядових демонстрантів у тилу і на фронті, доказавши свою силу. На той час Україна мала багатомільйонний військовий флот під центральною російською військовою адміністрацією. Залізничні бюро, поштові відділення, телеграфи, суди та головні фінансові органи теж підкоряються лише Петрограду. Тимчасовий уряд має достатньо влади, щоб придушити його в Києві: штаб Київського військового округу, 80-тисячний російський гарнізон і кадетська школа. Лише коли дії Центрального комітету та Генерального секретаріату моделювались тоді і Тимчасовий уряд був задоволений [57, с. 57], вони змогли вжити репресивних заходів [57, с. 134].

Один з головних діячів, мабуть, незалежної Української визвольної ліги, А. Жук, не є прихильником ЦК, він сказав: "В іншому випадку Росія та російське суспільство можуть принципово підірвати незалежні дії України" [25, с.101].

Професор полковник М. Юнаків згадував: "Я захищав доцільність обережної та повільної українізації військової частини, щоб не викликати підозру у більшовиків і не призвести до збройних конфліктів між росіянами та українцями. Перемога закінчилася" [26, с. 6].

Це пояснення є виправданим для висновку, що лідери українського руху не безпідставно стурбовані суворими санкціями, введеними Тимчасовим урядом, що не тільки придушить український рух в армії, але й поставить під сумнів будь-які перспективи українського руху.

У цей час С. Петлюра усвідомив недоліки українізованої армії та переваги національної армії та прагнув переходу до принципу національної території із забезпеченням та формуванням української армії. Тому 30 липня 1917 р. Він направив наступне прохання до військового міністра: реорганізувати українську армію на основі принципу національної території; гарнізон повинен складатися з місцевих жителів; визнати рівні права з Українською військовою радою Всеросійської військової організації [28].

Втім російський уряд від лютневої революції повторно вирішив скористатися заходами щодо утиснення українізації війська та творення українських Збройних Сил. Командування військами просило направити український полк на фронт. У складі похідної роти українських солдатів продовжували відправляти на фронт. По-перше, до них належать активісти української військової організації. Але все ж, український гарнізон переважно забезпечувався росіянами [37].

Осіною 1917 р. під впливом більшовиків розпочався стихійний процес демобілізації та розпаду армії, і загроза ставала дедалі більшою. На передовій посилюються антивоєнні настрої, серед яких стає все більше солдатів, в тому числі і українців. Військові частини, як правило, політизовані, а тривалі та виснажливі війни призвели до зниження морального духу та дисципліни. Армія

дедалі більше стає некерованою силою. Тисячі російських військових залишили лінію фронту і рушили додому через Україну. У Росію вивозили військові та невійськові речі, і все, що нагадувало процвітання та культуру, було знищено [39].

Не маючи змоги зберегти командування армією, Тимчасовий уряд та Ставка знову були змушені піти на поступки українському військовому руху. На той час також було посилено формування українських військ у тилу. Незважаючи на перешкоди, ядро української армії стало зрозумілим. 10 жовтня Петлюра виступив з промовою на Українському військовому конгресі Південно-Західного фронту у Бердичеві, захищаючи необхідність побудови національної армії, готової до бою, наголошуючи, що "тільки його армія може врятувати справу". Тоді ми повинні організувати українську армію не лише для фронту, а й для захисту себе від знищення [29, с. 28].

З'їзд визначив завдання створення українських військових комітетів усіх рівнів: роти, полку, армії, гарнізону та фронту. Результати з'їзду стали орієнтирами для побудови національної армії найближчим часом.

УГВК поступово став фактичним лідером українізованих сил, іншими словами, фактично взяв на себе функції штабу національних збройних сил. Подекуди військовим радам навіть вдалося контролювати арсенал [41].

12 жовтня 1917 р. Генеральний секретаріат дав заяву, в якій оголосив, що він приєднався до української адміністрації та детально розробив принципи своєї діяльності. Одним із головних пунктів декларації є перетворення УГВК на секретаріат з військових справ [54, с. 432].

20 жовтня 1917 р. Відбувся Третій Всеукраїнський військовий конгрес. У резолюції з'їзду про "українізацію армії" вимагає від військових звернутися до принципу національної території. Водночас Конгрес визнав необхідним "відтепер перекинути всі українізовані військові групи на Південно-Західну передову і випроводити звідтіля всі російські війська в Україні" [30].

Під час конференції у Петрограді відбувся переворот, який пришвидшив поділ українських політичних сил та спонукав їх до рішучих дій.

Найважливішим завданням Центральної Ради є контроль за становищем армії. Необхідно взяти на себе відповідальність та керівництво національним військовим рухом та компенсувати втрати в будівництві Збройних Сил. Тому С. Петлюру було офіційно призначено Генеральним секретарем з військових справ, надавши статус міністра [39, с. 432].

З початком листопада місяця полки колишньої російської армії офіційно належали Центральній Раді. Влада Центрального комітету визнається Південно-Західним фронтом та Командуванням Румунського фронту, Командуванням Одеського військового регіону та командирами гарнізонів у всіх містах [38].

С. Петлюра зробивши радикальні та важливі кроки, щоб взяти на себе керівництво фронтовими силами. И так 6 листопада була підписана військова угода про створення Українського фронту з російським військовим командуванням. 8 листопада Петлюра оприлюднив приказ українським солдатам та офіцерам, в якому сказано: «Через нещодавні інциденти вся влада в Україні була передана Центральній Раді, Українській народній партії та її Генеральному секретаріату, українським фермерам, військовим та робочим організаціям Люди, які відповідають волі народу і можуть бути захисниками народних інтересів... У зв'язку з цим усі несанкціоновані військові призначення та звільнення, як зазначено в наказі, "будуть вважатись анархічними і як порушуючі інтереси Української Народної Республіки, належним чином припинятися" [31].

Дії більшовицького військово-революційного комітету на передовій призвели до подальшого розпаду та розпаду лінії фронту. 9 листопада більшовицький народний комітет (РНК) призначив прапорщика Криленка головнокомандуючим російською армією, а 10 листопада більшовики захопили Верховне командування Могилева розстріляли і вбили генерала Духоніна. Втеча не вдалася, і частина Верховного народного уряду з іноземними військовими місіями переїхала до Києва.

Петлюра дав наказ усім українським солдатам, де б вони не знаходились, не виконувати накази РНК, а їхати в Україну під командуванням Українського фронту. Він зобов'язував, щоб Український фронт виконував лише накази

Військового генерального секретаріату. Накази Верховного командування повинні виконувати “якщо вони будуть схвалені Генеральним Секретаріатом Української Республіки»” [32]. Завдяки діяльності Генерального секретаріату та Петлюри Центральна Рада може використовувати надійні військові частини для зміцнення керівництва українізованими військовими частинами та видав ряд наказів про повну українізацію армії та підрозділів, департаментів та відомств. Штаби Київського та Одеського військових округів українізовані. Центральна Рада призначала своїх уповноважених до окружного штабу. Майже всі запасні піхотні та кавалерійські частини, а також багато артилерійських рот були українізовані. Очевидно, не всі люди є достатньо здібними, але ця робота зміцнює українську національну владу [54, с. 511].

Українські військові комітети всіх щаблях стали офіційними лідерами політики Генерального секретаріату військових справ. Фронтний комітет став вищою організаційною структурою української армії. Вони отримали повну підтримку командування, оскільки бачили в них остаточну підтримку для базової військової дисципліни та принаймні пасивного підтримання передових ліній. За підтримки українських сил місцева влада стає все сильнішою та сильнішою. Український режим був встановлений в Катеринославі, Одесі, Миколаєві, Херсоні, Чернігові та в інших містах УНР [54].

Генеральний штаб України був створений 10 листопада для забезпечення належного професіоналізму безпосереднього командування військами. Тодішній начальник штабу генерал Б. Бобровський став головою української військової громади в Двінську. Заступниками були призначені О. Сливинський та підполковник Є. Кільчевський. Під управлінням Генерального штабу були такі відділи: організаційний відділ, загальний відділ, артилерійський відділ, відділ зв'язку, відділ постачання, Військова академія, військовий політичний комісар, інтендантський і військовий адміністративний відділ. До складу Генштабу входили генерали Кондратович, Омелянович, Павленко, Дельвіг, старшини Акінтєвський, Данченко, Козьма, Колос, Матяшевич, Пащенко, Пилькевич, Пономарєвський, Свідерський, Селецький, Удовиченко та інші [33, с. 338].

Всі ці кроки були зроблені на тлі погіршення відносин між Центральною Радою та російським більшовицьким народним комітетом. Почастішали збройні конфлікти між українськими формуваннями та розширеними військовими групами. За відсутності офіційного оголошення війни, радянська Росія фактично розпочала кампанію проти УНР з метою ліквідації суверенної та незалежної держави.

Звичайно, ця позиція вимагає рішучих дій. Але Генеральний секретаріат не прийняв відповідного рішення. Тривалий конфлікт не розглядається як війна між обома країнами, а лише конфлікт політичних сил всередині країни. Лише частина політичного керівництва України, переважно військова, усвідомлює міждержавний характер війни і першими на собі відчувають всю її реальність.

З листопада по грудень 1917 р. та січня 1918 р. між військами Центральної Ради та Народним комітетом відбулося близько 200 сутичок та боїв. Лише в грудні, на основі неповних даних, відбулося понад 80 боїв та збройних конфліктів [34, с. 25].

Оцінки чисельності військ коливаються в широких межах, особливо широко поширені не обґрунтовані твердження про те, що наприкінці 1917 р. Центральна Рада не мала у своєму розпорядженні жодної реальної сили, крім добровольчих підрозділів.

Сучасні історики здебільшого погоджуються з наступними даними: на фронті знаходиться 180 тис. українізованих військ, і в тилу - 150 тис. бійців, у вільному козацькому загоні - 60 тис., або майже 400 тис. солдатів. Вони стверджують, що вони є основою армії УНР і можуть бути використані Центральною Радою для відбиття більшовицької агресії. Але це суперечить політичним нормам українських соціалістичних лідерів, які продовжують розглядати армію як загрозу революції. Навіть тоді, коли війна між російською більшовицькою армією та армією Центральної Ради розгорнулася і поширилася на всі боки, керівництво УНР не усвідомлювало серйозності небезпеки, яку становили більшовики. Активні та практичні заходи С. Петлюри щодо зміцнення

армії не підтримали українські соціалістичні лідери, насамперед В. Винниченко, що призвело до запеклого конфлікту між ними [61, с. 412].

Для того, щоб знешкодити шкідливий вплив більшовизму на українські війська та зміцнити їх військову дисципліну, Петлюра та військові експерти підготували "Статут Української Народної Армії" та подали його на затвердження Всеукраїнському військовому представницькому комітету в середині грудня. Однак комітет відхилив це, звинувативши у відсутності демократизму, і вимагав скасування військових звань, обрання командирів та передачі комітету дисциплінарних повноважень. У відповідь на це 17 грудня Петлюра вийшов за межі своїх повноважень і особисто затвердив хартію. Цей документ фактично заклав наріжний камінь для створення регулярної армії. Ця незрозуміла позиція щодо зміцнення Збройних Сил призвела до того, що в умовах політичних невдач С. Петлюра залишив урядову посаду 18 грудня.

Відставка Петлюри мала негативний вплив. Серед усіх попередніх політичних помилок Центрального комітету суть полягає в недооцінці важливості регулярних національних Збройних Сил у побудові незалежної держави. Крім того, є некомпетентне керівництво М. Порше, генерального секретаря військових. Не знаю ситуації. Українське військо було змушене битися з більшовиками самостійно без центральної допомоги та контролю. Українізована частина фронту не зосереджувалась на керівництві на противагу розширеній армії [39, с. 432].

Пацифізм і більшовицька пропаганда обіцяли, що крім незалежності країни, існує і соціальний рай на землі, і морально розпустили українізовані загони, які в 1917 р. великими зусиллями були притягнуті до сторони Центральної Ради. Ідея будівництва національних Збройних Сил почала занепадати.

Незважаючи на загрозу окупації України більшовиками, 3 січня 1918 р. Центральна Рада утвердила "Закон про утворення Української Народної Армії". Відповідно до цього закону, існуюча армія повинна бути демобілізована, а регулярна армія повинна бути повністю ліквідована. В умовах триваючого

конфлікту з більшовицькою Росією закон та передбачені ним заходи є руйнівними для української армії. Рішення про демобілізацію армії, яке було проголошене в наказі Порша від 4 січня 1918 р., теж видалося нерозумним. Врешті-решт це дезорієнтувало та деморалізувало українські війська [53, с. 32].

Штаб Узбекистану поспіхом дотримувався закону про демобілізацію армії, прийнятого Центральною Радою, і розформував кадровий підрозділ Узбекистану. Водночас російська більшовицька армія продовжувала окупувати українську територію під виглядом харківського уряду "Україна" та за переговорами. 6 січня більшовицькі сили окупували Полтаву, 12 січня - Бахмач, а з 13 по 14 січня - Суми, Хутір Михайлівський та Конотоп.

На протязі двох тижнів українська армія вела криваві оборонні бої в Чернігові та Полтаві, що переконливо спростовує усталену жорсткість Центральної Ради, що збройних сил немає, а під Крутами є лише одна битва.

Війська, які були передані Центральній Раді, придушили повстання більшовиків у Києві з фабрикою "Арсенал" як епіцентром і десять днів вперто захищали столицю. За словами В. Антонова-Овсієнка, український гарнізон у Києві досяг 20 000 солдат [35, с. 150].

Ця цифра, ймовірно, враховуватиме всі наявні на той час військові підрозділи Києва, включаючи ті, що перебувають у неутручанні. Однак Я. Тінченко вважає, що кількість військ, дислокованих у Києві, становить лише 9000 бійців. Є 2-й Сердюцький полк імені П. Полуботка (1200 багнетів), 1-й сарай 4-го Сердюцького полку імені І. Богуна (500 багнетів) і полк імені Шевченка (1000 багнетів), полк імені М. Грушевського (800 багнетів), підрозділ 4-го резервного полку. П. Сагайдачного (400 - 500 багнетів), матроські частини Чорноморського флоту (150 багнетів), полки Січових Стрільців (500 багнетів), понтонний полк (800 багнетів), полк імені С. Наливайка (150 багнетів), двох військових академій (600 багнетів), Студентські полк (120 багнетів), кавалерійський полк "Вільна Україна" (300 шабель), артилерія (12 гармат) [36, с. 138].

Проте розподіл військ по Києву, та відсутність єдиного керівництва в присутності багатьох штабів та неспроможність вищого керівництва керувати діями української армії створили загрозливу ситуацію.

Центральній Раді та всім регулярним українським військам вдалося організовано та в озброєнні залишити столицю. Усі українські війська були зосереджені в селі Ігнатівка (нині місто Ірпінь). 27 січня війська були реорганізовані. Під командуванням полковника Присовського всі частини та частини були об'єднані в єдину Запорізьку бригаду. Загін складався з трьох невеликих будиночків, його очолювали Борбочан, Загородський та Петров. Хатина Є. Коновальця та Гайдамацький кіш на чолі з С. Петлюрою досі є автономними підрозділами [39].

У січні прифронтові військові підрозділи під Центральною Радою виступили проти розширеної 1-ї армії Туркестанського, 2-ї Гвардійської та 12-ї армії яка контролювала залізничну лінію Бердичів – Фастів - Біла Церква, а також проводили бойові дії у Вінниці, Кам'янця-Подільському та Рівному. Війська Української 1-ї армії трималися до кінця, стримуючи чисельні домінуючі більшовицькі сили від нападу на Київ у найбільш загрозливому напрямку. Тільки після відступу української армії з Києва 1-а армія відступила до Житомира і продовжила службу в Збройних Силах УНР [40].

На великому просторі від Сарнів до Кам'янця-Подільського щонайменше 80 тисяч українізованих та гайдамацьких військ і 20 тисяч вільних козаків продовжували боротьбу з більшовиками. Це найбільш переконливі аргументи і вони спростовують поширену думку про те, що Збройні Сили Центральної Ради були повністю знищені в Києві і армії більше не існує. Фактично, реорганізовані сили Центральної Ради незабаром зможуть розпочати наступ на Київ та звільнити всю територію УНР. Однак ця сторінка в історії української армії, будь то наступ української армії чи німецької армії, також є суперечливою [40, с. 45].

Взимку, 8 лютого, українські війська окупували Рівне, а 11 лютого - Житомир. Цей тріумф наочно закріпив переломний момент бойових дій на користь української армії. Загальний наступ українських військ у Києві

здійснювався у складі декількох ударних груп: К. Прісовського, С. Петлюри і Є. Коновальця. Січ та гайдамаки наступали з Коростеня, а запорожці - з Бердичева. Збройні Сили УНР першими увійшли до Києва. Війська УНР самостійно зайняли Київ які повернулися з переможцями [41].

Пізніше українські політики та військові діячі остаточно повірили в помилковість поліцейської системи та необхідність регулярної армії. На кінець квітня 1918 р. Армія Народної Республіки Україна мала лише 35 тисяч багнетів, 1500 кінноти та 20 тисяч гарнізонів, тобто лише 56 тисяч [37, с. 41]. Центральна Рада відмовилася від доктрини "народного ополчення" і затвердила план реорганізації армії, згідно з яким армія складається з 8 піхотних полків та 45 кавалерійських дивізій [38, с. 123]. На жаль, це визнання прийшло надто пізно, і за нових сприятливих умов, далеких від іноземної військової присутності.

Центральній Раді не вистачало єдиної думки щодо перспектив розвитку України, а також акценту на посиленні армії та національної безпеки, що послаблювало її могутність та призводило до її провалу.

У той же час тримісячна російсько-українська війна мала жорстокий характер і залучала значну кількість військ. Українські війська чинили запеклий опір більшовицькому вторгненню, десятиденній обороні Києва, а українські війська знаходились у Волині та Поділлі. Перегрупування та наступ у лютому 1918 р. спростували поширені твердження про відсутність у Центральній Раді армії.

Отже, можна дійти такого висновку: шляхом компромісу з Тимчасовим урядом та поступового зміцнення української армії, залучення збройних сил до української революції є єдиний можливий спосіб. Більш радикальні та рішучі заходи призведуть до переслідування та придушення українського руху. В процесі українізації, формування української армії на основі російських військ, дислокованих в Україні, створило передумови, і вона фактично стала національною територіальною. Вони стали основою збройних сил держави. Вони активно почали створюватися після Жовтневого перевороту в Петрограді,

а наприкінці 1917 року стали справжньою військовою силою, здатною протистояти більшовицькій агресії. З їх експансією вони почали боротьбу з УНР.

РОЗДІЛ 3. УКРАЇНІЗАЦІЯ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА БУДІВНИЦТВА УКРАЇНСЬКОГО ВІЙСЬКОВО-МОРСЬКОГО ФЛОТУ У ДОБУ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ

Характеристика формування Збройних Сил в часи УНР, Центральної Ради, полягає через те, що військове будівництво УНР охоплював військові групи імперського війська та ескадри, це формування довгий час впроваджувався та здійснювався «знизу вгору». Масовість цього первісного національно-демократичної події примусила речників Центральної Ради надавати йому об'єднаний характер та створити українські збройні сили шляхом українізації російської армії та військово-морських сил, розташованих на українських кордонах. Створення незалежного українського флоту вимагає українізації Чорноморської армади Росії.

Основним місцем базування Чорноморської ескадри є Севастополь, а також найближча тилова зона - Таврія та берегова смуга Херсонської губернії. До складу флоту також входять Севастопольський незалежний десантний полк з Константинополем, Нахімовським, Корніловським та Істомінським дивізіями, Балтійська морська дивізія в гирлі Дунаю та прибережні фортеці Севастополя, Очакова та інші морські міста, 20 гідролітаків [49, с . 458].

Командирами флоту є грамотні та досвідчені російські адмірали-флотські командири: О. Колчак (до 29 липня 1917 р.), О. Неміць (до 12 грудня 1917 р.) М. Саблін (до 4 червня 1918 р.). За своїм складом це багатонаціональна військово товариство, з якої приблизно 65% становлять українці, 28% росіяни та менше 7% - інші етнічні групи [49, с. 458].

Основою українізації флоту Чорного моря є робота культурно-громадської групи «Кобзар», що діє в Севастополі з 1905 р. (Керівник гуртка - директор жіночого стадіону В. Лащенко, діяч та офіцер В. Савченко-Більський, інженер М. Неклієвич).

Навесні 1917 р. починається праця державних партій на Чорноморському флоті. Наприкінці березня вони направили представників до Севастополя та інших міст Криму для початку українізації Чорноморської ескадри. В результаті в Севастополі з'явилася українська Рада під проводом лейтенанта Величка [50, с. 23].

З березня по квітень 1917 року було скликано засідання українських моряків та обрано Чорноморську комісію (Комітет Української Чорноморської громади). Головуючим управління було обрано В. Лащенко, його речниками були М. Коломієць та М. Пащенко. Військову частину очолював М. Ніклієвич, освітню - В. Савченко-Більський, агітаційну частину на чолі з В. Богомольцем. Прапор Ради- був шматок малинової тканини з білим хрестом.

На кінець квітня 1917 р. При Українському комітеті судноплавства почали діяти «Іоанн Златоуст», «Євстафій», «Пам'ять Меркурія», «Ростислав», «Завидний» та «Кагул» [46, с. 49]. Подібні комітети створені в частинах Севастопольської залоги та морської авіації. Організацією українських моряків займається військовий клуб в Севастополі ім. кошового Івана Сірка [46, с. 36]. "Українська молодіжна ліга" та Український військовий комітет на чолі з лікарем І. Луценком які знаходяться в Одесі [51, с. 208], "Українська громада", очолювана учителем Клименківської гімназії Сімферопольського гарнізону [52, с. 85 - 87] тощо. Їх діяльність координується Чорноморським військовим комітетом, який підкоряється Українському генеральному військовому комітетові (УГВК) у Києві.

19 липня 1917 р. УГВК затвердив свій статут. Згідно до статуту, головним завданням Чорноморської військової комісії є "вжити всіх заходів для зв'язку з Центральною Радою, Генеральною радою Військової України та усіма військовими організаціями в Україна з відповідних питань. Чорного моря та його узбережжям " [53, с. 195].

Український армійський рух у Криму також слугував розвитку національно-визвольної боротьби кримських татар. За підтримки українців у

травні 1917 р. у Сімферополі була створена татарська хата на чолі з лейтенантом Ібрагімовим [52, с. 87].

На подив українських кіл, вони знайшли союзника в тодішньому командуванні Чорноморським флотом і віце-адміралом О. Колчаком. За словами Святослава Шрамченка, безпосереднього учасника цих подій, він вважав, що українізація флоту було порятунком від повної анархії держави і її краху.

В результаті діяльності українського парламенту, координованої Чорноморською військовою комісією, українізація Чорноморської ескадри розпочалася хаотично. Перша частина українського флоту була на пів організовані Військово Морські Сили Севастополя на чолі з підполковником В. Савченко-Більським [39, с. 434]. Тому, за розрахунками нинішнього українського вченого В. Голубка, у період з травня по серпень 1917 р. Особовий склад крейсерів «Пам'ять Меркурія» та «Світлани» був українізований, есмінця «Завидного», а морська піхота: "Дивізія" "Дунайського флоту та спеціального відділу Балтійського флоту (м. Севастополь) [46, с. 258-259].

Слід сказати, що військовий рух в УНР вже говорив про себе в інших флотах колишньої Російської імперії. На Балтійському флоті було створено "Українське військово-морське революційне командування Балтійського флоту", організоване лейтенантом М. Зілінським та лейтенантом С. Шрамченком. [45, с. 149]. Роботу цієї ставки призвела до того, що командуючий Балтійським флотом А. Розвов був змушений схвалити українізацію есмінця "Україна". План українських патріотів полягав у піднятті синьо-жовтих прапорів на есмінцях "Україна" та "Гайдамак" та переході до Чорного моря. Однак більшовики прийшли до влади в Петрограді в листопаді 1917 р., Що заважало здійсненню цих планів. Парламент України також розпочав діяльність у Каспійському морі, Сибіру, Амурі та Північному флоті.

У цей період російська армія і флот стали активними об'єктами впливу різних політичних партій, серед яких панівне місце посідали російські більшовики. Згідно досвіду світової історії, політизація армії та флоту завжди призводить до знищення військових організацій.

З 10 по 27 травня 1917 р. В Одесі пройшов Перший з'їзд Румунського фронту, Одеської області та Рад інженерів Чорноморського флоту, в якому взяли участь близько 1000 осіб, більшість з яких були есерами і меншовики. Генеральна Асамблея обрала 127 членів Центрального виконавчого комітету Румчород. Румчород підтримував Тимчасовий уряд і проводив проросійську політику до листопада 1917 року. 3 грудня 1917 р. більшовики розпустили Румчород і в кінці того ж місяця переобрали його виконавчим комітетом. більшість мали більшовики у союзі з лівою партією соціалістів-революціонерів.

Більшовики продовжували свою пронімецьку політику щодо розформування Чорноморського флоту, спираючись на комітет, що складався з більшості представників. Центральний комітет Чорноморського флоту, Центральний флот, став головним штабом більшовиків і розпочав свою діяльність у Севастополі в серпні 1917 року у кількості 488 представників. Центральний флот підтримав Жовтневу революцію та сприяв встановленню радянської влади в Україні.

Після приходу до влади більшовиків у листопаді 1917 р. боротьба між політичними опонентами за Чорноморський флот загострилася.

У жовтні 1917 р. у Києві було створено Генеральний комітет флоту, а представники Третього Всеукраїнського військового конгресу закликали пришвидшити українізацію Чорноморського флоту. З жовтня по листопад 1917 р. Більше половини кораблів Чорноморського флоту підняли український прапор [40, с. 176-177].

6 листопада 1917 р. відбувся перший Всечорноморський конгрес. Хоча серед 88 представників, українці мали лише 17, вони вирішили направити його до Києва для підтримки Центральної Ради, залишивши екіпаж із 700 моряків [8, с. 124]. Саме цей загін ініціював створення "Незалежного морського дому Петра Сагайдачного". У січні 1918 р. в боротьбі з більшовиками майже всіх було вбито на вулицях Києва [48, с. 55-56].

З часу Лютневої революції та заснування Української Народної Республіки Чорноморський флот зазнав серйозних змін. Багато суден було перейменовано.

В результаті цього лінкор "Олександр III" став лінкором "Воля", а лінкор "Катерина II" став "Вільною Росією". Крейсер "Адмірал Нахімов" називався "генерал Хмельницький", есмінець "Незаможний" називався "Незаможник", а один з есмінців називався "Гайдамак", з'являються досить небачені судна "Україна" і "Кубанець" [44, с. 118].

У грудні 1917 р. Центральна Рада ухвалила закон "про створення Генерального секретаріату морських справ", і почалося організація будівництва ВМС України. 22 грудня відомий український політик Антонович вступив на посаду першого військового міністра УНР (він працював міністром до 14 березня 1918 р.).

Після цих подій будівля флоту суттєво відродилася. Взимку 18 грудня 1918 року Міністерство океанографії успішно затвердило прапор ВМС України та створило Міністерство фінансів та машинобудування. Законопроект був розглянутий 29 грудня 1917 р., а вже 14 січня 1918 р. було прийнято "Тимчасовий акт про флот УНР". Відповідно до указу, всі судна в минулому російського флоту в Чорному морі, включаючи військові, транспортні та торгові, оголошені флотами Української Народної Республіки [55].

22 грудня 1917 року броненосець «Воля» підняв український прапор для підтримки формування Військово-морського флоту УНР.

Після оприлюднення 4 Універсалу, Центральна Рада заявила, що Чорноморський флот Росії - військовий і транспортний – флот УНР, і зобов'язувала на нього вимоги за захист узбережжя та гарантування торгівлі в Чорному та Азовському морі. Центральна Рада України зобов'язалася вести переговори з іншими причорноморськими республіками щодо розподілу торгового флоту. З 14 січня 1918 року всі військові судна повинні підняти синьо-жовтий прапор. Відповідно до розпорядження Центральної Ради, український броненосець "Воля" евакуював солдатів українізованої 127-ї піхотної дивізії з Трапезунду до Севастополя після розпаду російсько-турецького фронту на Кавказі на початку 1918 р. [56, с. 116-120].

Однак здійсненню всіх цих планів заважала українсько-більшовицька війна та посилення протиукраїнських сил вздовж узбережжя Чорного моря. Відповідно до резолюції Радянського Народного Комітету більшовицька організації (Румчерод, Центральний флот та Уряд Радянської Соціалістичної Республіки Таврида, оголошені 19 березня 1918 р.) розпочали шалену політичну диверсійну кампанію проти Центральної Ради. Варто зазначити, що російські моряки, військові офіцери та більшовики часто виступають єдиним фронтом проти українізації Чорноморського флоту.

Саме в цей період виявилися слабкі сторони українського військового руху: відсутність національно обізнаних та професійних експертів, ізоляція Чорноморського флоту від процесу, що відбувся в Україні, сильний вплив антиукраїнських сил відсутність чіткого плану військового будівництва.

Негативні наслідки призвело до оприлюднення додатка до Тимчасового морського закону Української Народної Республіки, оголошеного 13 березня 1918 р. Законопроект скасовував обов'язкову військову службу флоту. Його замінив принцип добровільного поповнення флоту. Через масову демобілізацію Чорноморського флоту в квітні 1918 р. з усіх кораблів, дислокованих у Севастопольській затоці, були укомплектовані лише лінкори "Воля" та "Вільна Росія" та 4 есмінці. Чисельний склад флоту зменшився майже в шість разів [49, с. 460]. Наслідком цих кроків стало фактичне знищення українського флоту.

Наступні морські міністри О. Жуковський та О. Греков скасували принцип вибору командирів та призначили кілька нових призначень, але час був витрачений даремно. Незважаючи на всі заходи, які вживаються українським урядом та Морським Міністерством, питання приєднання Чорноморського флоту до Збройних сил УНР досі не вирішене. Чорноморський флот стикається із загрозою захоплення німецькою армією. Німецька армія прийшла на допомогу уряду УНР після підписання Брестського мирного договору.

20 квітня 1918 року німецькі війська підійшли до півострова Крим. Щоб ці плани не справилися в.о. Військовий міністр О. Жуковський наказав створити кримську групу на чолі з підполковником П. Болбочаном для звільнення

півострова від більшовицької формації [3, с. 36]. Капітан 2-го рангу Мітников також працював із Кримською групою над організацією прийняття Чорноморського флоту під українську юрисдикцію. Однак ці плани не здійснились. Оскільки німці погрожували застосувати зброю, болбочанівці були змушені залишити Крим.

Коли Севастополь наближався до передових німецьких військ, ситуація в місті стала драматичною. Це спричинило надзвичайно негативну реакцію на кораблі, і більшовики продовжували посилювати цю реакцію. Більшовики тепер стали впевненим "захисником". найбільших «революціонерів» представляють представники розширеного екіпажу шахтної бригади, які відповіли на телеграму Наркома РРФСР від 23 квітня 1918 р. «Бій до останньої кулі» і переїзд до Новоросійська на випадок невдачі.

О 18:00 29 квітня 1918 р., щоб запобігти захвату німцями Чорноморського флоту, лінкори, крейсери та деякі підводні човни більшовицької пропагандистської групи пішли служити українському народові та підняли державний прапор Народна Республіка Україна. Той факт, що 29 квітня 1918 р. було останнім днем Центральної Ради в Україні, ілюструє трагізм цієї події. За підтримки німецьких та австро-угорських військ до влади в Україні прийшов гетьман Павло Скоропадський.

30 квітня 1918 р. флот з 600 кораблів і 3500 чоловік екіпажу покинув Севастополь і направився до Новоросійська, де намагався пройти під червоне командування. Остатки Чорноморського флоту (7 лінкорів, 3 крейсери та 5 есмінців) залишилися в порту Севастополя, і її очолював контр-адмірал М. Остроградський [57, с. 104].

У Центральній Раді розпочалося формування українського флоту та армії. Але навіть тут є незначний прогрес. 9 березня 1918 року на посаду Д. Антоновича, який звільнився, призначений виконуючим обов'язки міністра народних морських справ підполковник О. Жуковський. Його заступником став В. Лотоцький. Розпорядження цих діячів видавали Міністерство морських справ

УНР до перевороту 29 квітня 1918 р. (У квітні накази в основному підписував В. Лотоцький) [58, с. 29].

Лише 13 березня 1918 р. Центральна Рада прийняла "Тимчасовий закон про флот Української Народної Республіки" 14 січня. Між прийняттям та оприлюдненням закону було багато інцидентів, особливо в Бресті, коли делегація УНР підписала мирний договір, який не передбачав Крим (і Севастополь) як головну морську базу Чорноморського флоту). Україна. [59, с. 133]. Короткозорість та непрофесіоналізм справи щодо Криму, викриті членами делегації ЦК на наступних переговорах у Бресті, спричинили багато проблем, головним чином з ВМС України (згодом Українська держава Гетьман) у Севастополі.

Тому посягання німецького командування та розвальна політика більшовиків порушили процес встановлення влади Українською Народною Республікою на Чорноморському флоті.

Хоча і той крок підняття українського прапора 29 квітня 1918 р. Є символічними, в цей день вперше в сучасній історії народження незалежного українського флоту є незаперечним фактом народження військового флоту незалежної України.

У згаданому тимчасовому законі зазначалося:

§1

1. Російський Чорноморський флот, військова і транспортна, проголошується флотом Української Народної Республіки і вона виконує обов'язки по охороні побережжя і торгівлі на Чорноморському і Азовському морях

4. Українська Народна Республіка переймає на себе всі зобов'язання російського уряду щодо Чорноморської флоти і утримання флоти та портів

§2

1. Примусова служба у військовій флоті УНР скасовується.

Примітка: строки увільнення в запас належать до компетенції Народного міністра справ морських.

2. Всі військові Українського флоту як на кораблях, так і в гаванях і по всіх морських військових закладах на суходолі наймаються по вільному найму.

3. При вступі на службу до Військового флоту і всіх її закладів кожен військовий підписує спеціальний контракт щодо умов» [60, с. 3].

Закон відображає суперечливу політику Центральної Ради. Зокрема, якщо перший пункт повідомляє про переведення Чорноморського флоту та транспортного флоту на загальний періодичний огляд, другий пункт фактично викреслює перший пункт, скасовує обов'язкову військову службу у військово-морського флоту та вводить контрактні послуги (вільний найм). Це приносить хаос і плутанину.

15 березня 1918 р. виконуючий обов'язки секретаря флоту О. Жуковський підписав наказ про частини 2-17 Міністерства флоту згідно з Тимчасовим законом, яке було одним із місць, де було наказано командувачу Чорноморським флотом для виконання місії. "Негайно зберіть усі військові кораблі, готові до бою в Севастополі, і зберіть кораблі, які потребують ремонту, до Миколаєва. На флоті, а також екіпаж, повинні бути демобілізовані. Цей наказ повинен бути виконаний до 25 березня 1918 року.

На початку квітня, після демобілізації серед екіпажу українських кораблів замість 40 000 моряків та офіцерів добровільно завербували лише 7 000 (за контрактом). [59, с. 121]. Це призвело до знекровлення флоту та його втрату боєздатності.

Тому від УНР у спадок, українська держава гетьмана П. Скоропадського отримала перелік проблем: питання територіальної власності Криму не вирішено; статус Севастополя як головної військово-морської бази України досі залишається невизначеним; претензії Німеччини та Австро-Угорської імперії для військових кораблів і транспортних кораблів, розташованих в українських портах, використовуються як військові нагороди за допомогу Україні проти більшовиків; претензії Радянської Росії до флоту УНР; через демобілізацію персоналу існує абсолютна нестача військових кораблів і місце де базуються війська.

Після приходу до влади гетьмана П. Скоропадського розпочався новий період в історії українського флоту. Вже 8 травня 1918 р. На засіданні державних міністрів України було вирішено створити комітет, відповідальний за організацію та реформування флоту. 10 травня за розпорядженням гетьмана П. Скоропадського був створений такий комітет. До його складу входять адмірالی Чорноморського флоту: лейтенант адмірал А. Покровський (голова) та О. Хоменко, контра-адмірал О. Кліков та Д. Ненюков. П. Паттон. Комітет завершив свою роботу 1 червня та подав документи до Генерального штабу ВМС.

18 травня було створено ще один комітет для координації діяльності Адміністрації морської безпеки та інших відомств з питань флоту.

29 травня 1918 р. перший лейтенант Микола Максимов (при Центральній Раді, з 26 квітня 1918 р. він був помічником отамана Генерального штабу ВМС) був призначений військовим міністром флоту О. Рогозою. З травня він підписав наказ Українського національного морського міністерства, а з 3 травня виконує обов'язки отамана Генерального штабу ВМС.

3 травня генерал-лейтенант Андрій Покровський, колишній головнокомандувач портами на узбережжі Чорного моря УНР, був призначений головнокомандуючим чорноморськими портами та командуючим Українською флотилією. 10 травня генерал-майор Сергій Ворожейкін став начальником штабу. Штаб-квартира знаходиться в Одесі.

З 13 травня структура Міністерства морських справ Гетьманату така: Управління військового міністра та секретаря ВМС, Міністерство освіти та Міністерство гідрології, Головний морський економічний комітет, Головне управління охорони здоров'я, Головний технічний комітет, Морське командування, Генеральний штаб ВМС. 8 травня був створений Генеральний штаб ВМС за такими відділами: Департамент організації операцій, Відділ закордонних справ, Департамент бухгалтерської служби, Відділ мобілізаційно-розвідувального управління (з 14 травня капітан 2-го рівня Андрій Пчельников був призначений керівником міністерства).

10 травня було створено штаб морської піхоти, до складу якого входять такі управління: Управління загальних справ (керівник Віктор Войніч) та Департамент кадрового складу сержантів (керівник Михайло Остродеських), Управління особового складу матросів (з 27 травня на чолі з Петром Внуковим) та Морським департаментом морської піхоти (з 25 травня виконуючим обов'язки керівника був призначений Гаврил Ніколи).

До керівництва флоту в цей час також входили капітан другого класу Семен Овод (до 31 травня - начальник військово-морського штабу отаман), капітан першого класу Юрій Сверський (1 червня - головний виконуючий обов'язки отамана), 2 капітан Протасов (з 27 травня - отаман військово-морського флоту), капітан другого класу Євграф Акімов (з 10 травня - голова Міністерства морських справ) та інші [61, с. 28].

14 травня стажиста Владислава Чернецького призначили редактором «Морського журналу» Генерального штабу ВМС. 5 червня в Одесі було створено окреме гідрологічне відділення, яке очолив капітан другого сорту Володимир Потапів.

1 червня 1918 р. Торговий флот почав демобілізуватися. Головою Комітету з демобілізації був призначений генерал-лейтенант О. Хоменко. З 27 червня адмірала Д. Ненюков та Лазарєв є членами Комітету з демобілізації торгових кораблів [62, с. 210]

З переходом до мирної держави різні служби під управлінням морської служби змінились. Тому наказом Міністерства морського флоту 115-1 від 22 червня було скасовано плавання придністровсько-константинопольського дистанцію. Його площа включає: від Кароліно-Бугазу до Одеси, а потім до прибережної частини острова Березань; усі фарватери, що проходять через Одеську область; Тендерська й Джарилгацька затоки. Одночасно проводяться нові штати лоцманської служби.

В період демобілізації всі військово-морські офіцери воєнного часу (призвані із запасу під час Першої світової війни) відповідно з наказом Військового і морського міністра ч. 91 від 3 червня 1918 р., мали погодилися

служити Українській Державі по Морському відомству лише ті, які отримали посвідчення свого гетьмана з проською покинути цього отамана на службі як рядового працівника Оборони Чорноморського узбережжя, за дорученням ватажка і відповідно до вимог наказу Військового і морського міністра генерального значкового О. Рогози ч. 60/69 від 21 травня 1918 р., було цілком віддано командирові та віце-адміралові флоту Української Держави А. Покровському.

Слід відзначити, що північно-західна частина узбережжя простягається від кордону західних вод української країни до міста Перекоп. Ця територія включає всі прибережні укріплення та інженерні споруди, розташовані на узбережжі, артилерійські та наземні військові частини, радіостанції, прожектори та автомобільні частини. Військова частина Північно-Західної оборонної зони охоплює місто Одесу, Очаків, Миколаїв, Херсон. З часом планується створити інші райони прибережної оборони та розвинути їхню конструкцію.

Північно-західна частина прибережної оборони розпалася на три райони: перший – від західної лінії морського кордону до поселення с. Сичавка; другий – від населеного пункту Сичавка до її поселення с. Станіславів; Ірстий – від населеного пункту Станіславів до м. Перекопа.

Службове становище начальника охорони у відомстві ототожнюється отаманському званню бригади. Були призначені начальники відомчої охорони: I відділ - полковник Л. Ракітін; II відділ генерал-майора А. Качаровського; третій окружний - полковник П. Полянський. Оновлення сил берегової оборони для служби у Військово-морському флоті та прийому офіцерів відбувалося за допомогою сухопутних військ. Вимоги перебування їх на службі такі самі, як і у надстрокових офіцерів. Щомісячна заробітна плата становить: щодо одружених офіцерів - 450 карбованців, самотні офіцери отримують 300 карбованців.

З метою захисту узбережжя та захисту власності Морського міністерства будуть сформовані три морські піхотинці. Насправді загальноприйнята структура морської піхоти така ж, як і звичайна структура піхотного полку трьох служб армії.

З метою вирішення питань, пов'язаних з організацією морської піхоти, 12 червня під керівництвом підполковника морської піхоти В. Дашкевича-Горбацького. Генеральний штаб морської піхоти створив окремий комітет, до складу якого входили по-одному представнику морської піхоти в Генеральному штабі та корпусі морської піхоти. Лейтенанта Ліпніка призначили секретарем комітету. При необхідності дозволялося брати участь іншим посадовим особам, які мають право дорадчого голосу.

15 червня було вирішено створити тимчасову курінь штатного персоналу, в якому розташувалися по три полки морської піхоти. До його керівництва входять: керівник полку, господарський начальник, значковий, писар, скарбник, лікар, курінний, командир 1-ї сотні, командир 2-ї сотні, командир 3-ї сотні, командир 4-ї сотні, командуючий кулеметної команди. У тимчасовій штабному курені розташувалися такі посадові особи та цивільні особи як: штабний офіцер-3, головний офіцер-6, державний службовець-2, лікар-1 [63, с. 40]. Згодом ці три полки були включені до складу Берегової охорони. Командувачем був призначений генерал-майор С. Фабрицький [63, с. 257].

Наприкінці червня Генеральне управління морських економічних справ створило комітет на чолі з підполковником Юсковичем, директором Морського економіко-економічного департаменту, який здійснював нагляд за харчуванням моряків на суші під час службових обов'язків та бойових завдань.

Відповідно до наказу Військового і морського міністра за частиною 135-8 від 1 липня 1918 р., який дозволяє всім офіцерам, унтер-офіцерам та службовцям Міністерства морських справ щомісяця за певну плату роздавати їжу зі складу інтенданта [61, с. 120 - 121].

Представники флоту активно брали участь у розробці нового одягу. Відповідно з наказом Міністерства морських справ ч. 64 від 20 травня 1918 р. до рядів Комітету військового департаменту було призначено капітана другого рівня Андрія Пчернікова та офіцерів морської піхоти Михайла Остроградського та Петра Внукова, які в свою чергу запропонували нову форму одягу. Секретарем робочої групи був призначений Лев Лозерович.

У середині липня було встановлено військове звання Національного флоту України та запроваджено нову форму костюма матроса та сержанта. До головних командирів флоту належать капітан, стажер і лейтенант, до старших командирів - старший лейтенант, капітан другого класу і капітан першого класу. Найвищий командир флоту має такі адміральські звання: контр-адмірал, віце-адмірал і адмірал.

У цей період встановлення контакту з командуванням союзників Німеччини в Криму було дуже важливим для формування флоту. Виконувати це завдання гетьман П. Скоропадський доручив капітану 2-го рангу М. Петроградському, призначеному офіційним представником Севастопольського військового управління. Він повинен вирішувати проблеми, пов'язані з військовими та транспортними кораблями. Штаб-квартира знаходиться в Севастополі, а також економічні проблеми порту Севастополя. Дослідники зазначали, що М. Остроградський зайняв принципову позицію і відстоював незалежність всього українського флоту перед німцями. 10 червня через безкомпромісні переговори та стосунки М. Остроградського з німецьким керівництвом у Криму його було звільнено, а наступником його призначено генерал-майора В. Клочковського.

26 червня був затверджений мирний договір між Українською державою та Німеччиною. Чорноморський флот отримав статус Федерального державного флоту. Наприкінці жовтня німецьке командування скасувало всі обмеження щодо українського флоту і повернуло кілька допоміжних кораблів, які німці використовували для своїх цілей.

У найближчі кілька місяців генерал-майор Клочковський використовував усі можливості для переговорів із кримсько-німецьким командуванням генералом фон Кошем і поступово домогся повернення майже всіх німецьких військових кораблів, захоплених німцями, до складу Військово-Морського флоту Української Держави. Під його керівництвом у липні було спущено на воду прапор і вимпел військово-морського флоту України та національну військову

форму, а корабель було перейменовано. Перше судно флоту отримало нову назву 17 вересня - канонерський корабель "Запорожець" "Кубанець" [63, с. 78].

До 11 листопада 1918 року німецькі окупанти повернули Українській Державі всі кораблі і підняли на ньому український прапор. Згодом Військово-морські сили Української Держави налічували 8 лінкорів, 3 крейсери та 6 гідролітаків (тодішній варіант авіаносця). 17 есмінців, 22 підводні човни та десятки інших кораблів-канонерських установок спеціального призначення, тральщиків. Всього існує близько 80 військових кораблів, таких як траулери та сторожові кораблі. [61, с. 38].

2 листопада був оприлюднений наказ Гетьмана, який затвердив перелік бойових дій флоту, тимчасовий штат корабля та усі рівні персоналу. Ці кадрові структури необхідні для призначення офіцерів та командирів флоту та морських капеланів. Наказ Морського міністерства 4.609 / 300 від 12 листопада 1918 р. оголосив про набір першої партії новобранців та повідомлено про склад навчального підрозділу. Керівником навчальної структури планується призначити капітана 2 рангу Л. Шрамченка (він є начальником відділу призовної служби головного апарату Морського міністерства).

12 листопада за наказом Гетьмана контр-адмірал В. Ключковський, який був тимчасово наділений владою командуючого Військово-Морських Сил Української Держави. Того ж дня адмірал А. Покровський був призначений Міністром морських справ, а контр-адмірал М. Максимов (в Одесі) та контр-адмірал О. Гад (у Києві) - заступниками. Ці військово-морські командуючі були наділені владою приймати та розпоряджатись корабельним складом та прибережною інфраструктурою Чорноморського флоту, які надходили їм від німецької армії. Саме ці воєначальники відновили український флот до плавання в Чорному морі. До кінця 1918 року морська ескадра союзників захопила майже всі кораблі, крім підводних човнів. Після 1917 року флот зазнав таких змін.

Таким чином, в національному відродженні Української Держави з 1917 - 1918 р. Український військовий рух посідає важливе місце, його масовість,

радикалізм і організованість мали вирішальний вплив на процес національного будівництва та боротьби за відновлення автономії Української Держави.

Можна виділити, що у військовому будівництві з 1917 по першу чверть 1918 року був суперечливий і безпомилковий процес, завдяки якому Центральна Рада успішно створила регулярну національну армію і відіграла провідну роль у формуванні суверенної Української Держави, перейнявши його оборонні функції. Захищаючи її від руйнування більшовицької Росії, українська армія врятувала український визвольний рух та національне відродження від невдач з березня 1917 р.

Центральна Рада розпочала створення українського флоту вкрай несприятливих умовах різних партій і рухів, які боролися за вплив на флоті, перш за все, більшовиків, які виступали за подальше приєднання Росії до Чорноморського флоту, і український народ, який виступав за його українізацію. Відновлювальну функцію українізації Чорноморського флоту з 1917 по 1918 рік зіграв український громадський рух, який поширювався на кораблі та частини флоту, а також жителі Криму, насамперед, Севастополя. Українська Центральна Рада провела велику роботу зі створенням українського центру на Чорноморському флоті, але це не завжди було цілеспрямовано і з координуванням їх діяльності. На жаль, український рух так і не став масовим. Йому бракувало організації.

ВИСНОВКИ

У національно-державному відродженні України в 1917 – першій чверті 1918 рр. головне місце займав український військовий рух, тобто іншими словами будівництво Збройних Сил, який своєю масовістю, радикалізмом та організованістю вирішальним чином впливав на національно-державотворчі процеси, та став каталізатором загальнонаціональної боротьби за відновлення незалежності України.

Хоча у військовому будівництві від 1917 р. до першої чверті 1918 р. відбувався суперечливий і безпомилковий процес, можна сказати, що Центральна Рада успішно створила регулярну національну армію і зіграла провідну роль у формуванні суверенної держави Україна. Взяти на себе його оборонні функції, захищаючи її від знищення більшовицької Росії, вона врятувала український визвольний рух та національне піднесення від провалу на першому критичному етапі його становлення. З березня 1917 р. по квітень 1918 р. військове будівництво України пройшло кілька етапів.

Перший з них (від березня по квітень 1917 р.) відбувся стихійний розвиток української національно -визвольної боротьби в частинах Російської імператорської армії та відсутність спеціальних координаційних установ. Формування українських збройних сил та український військовий рух має яскраву національну спрямованість. Наслідком стало поява українізованих військових формувань у складі старої імперської армії та тилу на українській території та перетворення їх на національну територію, основу національної армії.

Другий етап (травень-червень 1917 р.), коли була створена перша велика національна армійська структура - Генеральна військова рада України та Всеукраїнська рада військових представників. Український військовий рух та військове будівництво є центром ідеологічної боротьби між двома тенденціями українського політичного керівництва - автономією та незалежністю. Логіка

українського військового руху об'єктивно витіснила Україну за межі автономного статусу Центральної Ради, оскільки власні збройні сили ставлять на порядок денний її суверенітет. Автономія Центральної Ради стала основою її антимілітаризму, що зробило фатальний вплив на майбутнє всієї країни.

Третій етап (з липня по жовтень 1917 р.) - формування української військової структури. Глибока криза загальноросійської державної та військової влади змусила їх санкціонувати українізацію армії. Створення українського підрозділу набуло легітимності, що сприяло національній розбудові Центральної Ради. Як найважливіша складова національного будівництва, військові поступово включаються до сфери своєї влади.

Четверта етап (листопад 1917 р. - лютий 1918 р.) характеризується швидкою еволюцією військового будівництва від стихійних військових методів будівництва до появи фактичної національної військової політики. Центральна Рада відійшла від ідеї замінити постійну армію народною міліцією і побудувала військове будівництво на основі формування української регулярної армії. Саме в цей період виникли національні військові установи, які взяли на себе функції організації та побудови збройних сил. На рубежі 1917-1918 рр. з'явилася регулярна армія УНР. Однак його сили та бойової ефективності було недостатньо для відбиття більшовицько - російської агресії. Це результат невідповідності між концепцією утворення федералістичної держави, на якій Центральна Рада наполягала протягом тривалого часу, та справжніми потребами України тобто піклування про власний захист. Серйозні помилки у сфері військової політики зіграли важливу роль у послабленні українських військових: відсутність чіткої концепції військового будівництва, недовіра до військових експертів з боку державного керівництва та політизація самого військового будівництва. Непослідовність Центральної Ради у вирішенні нагальних соціальних проблем негативно вплинула на армію, особливо на сільське господарство, яке є найбільш хвилюючою проблемою української селянської армії. Під впливом невдачі війни з більшовиками національне керівництво остаточно відійшло від антимілітаристської лінії.

П'ятий етап був періодом відновлення влади в Центральній Раді України (з березня по квітень 1918 р.) і характеризувався чіткою тенденцією до створення дієздатної та досить великої регулярної армії. Стихійність, властива першим етапам військового будівництва, була подолана. В універсальному періодичному огляді військові в розпалі, але це вже в умовах німецької та австрійської військової присутності. Це негативно вплинуло на весь військовий та державотворчий процес, і врешті-решт призвело до насильницького повалення Української народної республіки 29 квітня 1918 року.

Військово - морський флот також пройшов складний шлях до українізації, який зазвичай пов'язаний із процесом створення української армії.

Вибухове руйнування Російської імперії у 1917 році відновило традиції національної незалежності України та призвело до відродження власних збройних сил. Швидке розгортання будівництва ВМС України має багато сприятливих умов. Географічні передумови обумовлені розташуванням української землі, необхідністю охопити узбережжя довжиною понад 1700 кілометрів, а також близькістю чи прямим розміщенням Чорноморського флоту на землі українського народу. Обов'язковою умовою російського диктатора є участь українського населення у будівництві та утриманні флоту, а також людей у флоті, переважно набраного українцями. Документи доводять, що це число не менше 80%. Політичні передумови створили надзвичайні ситуації, що розвинулися з розпадом самодержавної системи. Це стимулювало процес національного будівництва України, особливо процес створення національного флоту. Чорноморський флот - досить потужна і добре підготовлена бойова і стратегічна морська група, і її існування створює передумови для плану логістики. Бази Чорноморського флоту, це добре розвинена мережа військових баз та суднобудівна промисловість, які можуть забезпечити щоденні операції та бойові завдання українського флоту в майбутньому.

Створення Українського флоту Центральною Радою повинно розпочатися в надзвичайно несприятливих умовах різних партій та рухів, що борються за вплив на флот. Більшовики спочатку виступали за подальше підпорядкування

Росії Чорноморському флоту, а українці - за його українізацію. Відновлювальну функцію українізації Чорноморського флоту з 1917 по 1918 рік забезпечували українські громадські рухи, які поширювались на кораблі та частини флоту, а також мешканців Криму, насамперед, Севастополя. З метою створення українського центру на Чорноморському флоті ЦР провела велику роботу, хоча вона не завжди була цілеспрямованою, і намагалася координувати їх діяльність. На жаль, український рух так і не став масовим. Йому бракує організації. Українізація екіпажу була здійснена дуже спонтанно. Проімперські політичні сили (переважно російський більшовизм) активно та наступально виступали проти, Центральна Рада не мала чіткої та ініціативної політики щодо флоту і не могла протистояти наступальній "військовій роботі" більшовицької партії. Лідерам ЦР бракувало досвіду та небажання шукати компроміс у співпраці з командуванням Чорноморського флоту, невміння створити достатньо привабливі та спрощені умови для переходу на українську службу, як особового, так і командного складу, відсутність з боку українського керівництва програми соціального захисту та організаційно-правової підтримки «українізованих» підрозділів флоту стало причинами невдач процесу українізації Чорноморського флоту.

Політика російського більшовизму проти національних прагнень українського народу призвела до жорстокого протистояння та відкритої агресії російських більшовиків проти українського народу. Після повалення тимчасового уряду більшовики негайно спрямували свої зусилля на український рух на чолі з УЦР, який для них може бути найважливішим претендентом у боротьбі за владу. У Севастополі більшовицька диктатура була фактично встановлена через терористичні та серійні страти офіцерів. Хоча між Україною та більшовицькими моряками Чорноморського флоту не було відкритого збройного конфлікту, флот зазнав величезних втрат кораблів та особового складу. Ці втрати стали можливими, оскільки Нарком прийняв найсуворіше безкомпромісне ставлення до розвитку статусу України.

Незважаючи на труднощі, ЦР змогла встановити власну морську доктрину і почала будувати національний флот. У діяльності УЦР будівництво ВМС України поділяється на три періоди. Перший, яку умовно можна назвати «стихійною революцією» (з березня по листопад 1917 р.), стала підготовкою до подальшого розвитку українського флоту. Другий-"Законодавчий" - відомий діяльністю майже незалежного українського уряду щодо створення політичних та правових основ для морського будівництва. Вона тривала з листопада 1917 р. до середини січня 1918 р. і в цей час було створено Генеральний секретаріат морських справ, прийнято "Тимчасовий закон про флот ЛНР", і Україна вперше офіційно заявила про свої права на Чорноморський флот. Третій - "Організаційно-практичний" (з березня по квітень 1918 р.), тобто влада України почала впроваджувати Національну морську доктрину, яка є оновленим принципом Закону про флот Народної Республіки Україна. 29 квітня Чорноморський флот підняв український прапор. Центральна Рада заклала політичну та організаційну основу для подальшого розвитку флоту.

Українська Центральна Рада має всі підстави для того щоб створити національний флот. Український уряд вжив певних політичних та організаційних заходів у галузі морського будівництва. Однак лідери УЦР та уряд допустили низку помилок. Вони не змогли послідовно захищати національні інтереси України, пов'язані з Чорноморським флотом. Короткозора законодавча та адміністративна політика у загальновійськовій галузі будівництва, особливо морської, включаючи їх небажання вербувати морських офіцерів. Усі ці та інші прорахунки спричинили величезні військові та політичні втрати для української держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ

1. Антонов-Овсеенко В. Записки о гражданской войне. Т.1. Москва: Высший военный редакционный совет, 1924. 271 с.
2. Бош Е. Год борьбы / За ред. П. Л. Варгатюка. 2-е изд. Киев: Политиздат Украины, 1990. 447 с.
3. Колісник М.К. Большевистские организации Украины в период установления и укрепления Советской власти (ноябрь 1917 - апрель 1918 гг.). Сборник документов и материалов // Український історичний журнал, 1962. Випуск № 5. С. 118-121.
4. Винниченко В. Відродження нації. Київ: Видавництво «Дзвін», 1990. Т. 1. 535 с.
5. Гончаров В.Л. Разложение армии в 1917 г. Москва: Вече, 2010. 512 с.
6. Дорошенко Д. Мої спомини про недавнє минуле. 1914–1918 // Укр. іст. журн., 1992. Випуск №6, 7–8, 9, 12; 1993. Випуск №1, 2–3, 4–6, 7–8.
7. Махно Н. И. Воспоминания / За ред. С. С. Волка. Москва: Республика, 1992. 336 с.
8. Петлюра С. Статті. Листи. Документи, Київ: Вид-во ім. О. Теліги, Т. 3, 1999. 614 с.
9. Революция на Украине по мемуарам белых / Сост. С. А. Алексеев под ред. Н. Н. Попова. Репринтное воспроизведение издания 1930 г. Киев: Политиздат Украины, 1990. 438 с.
10. Українська Центральна Рада: документи і матеріали: Т. 2 : 10 грудня 1917р. - 29 квітня 1918р. / уряд. В. Ф. Верстюк; ред. В. А. Смолій. Київ: Наук. думка, 1997. 422 с.
11. Калинович І. Українська мемуаристика 1914-1924 р. Едмонтон: Вид-во Канад. ін-ту укр. студій Альберт. ун-ту, 1991. 32 с.
12. Христюк П. Замітки і матеріали до історії української революції. Відень : б.в. 1921 - 1922. Т. 4, 1922. 192 с.

13. Бондаренко Д.Я. Взаимоотношение Временного правительства и УЦР: Одесса, 2004. 186 с.
14. Брик О. Тернистий шлях Українського Уряду (1918–1921) : у 50-ліття відновлення Української Держави. Вінніпег, 1969. 150 с.
15. Верстюк В. Українська Центральна Рада: навч. посіб. Київ: Заповіт. 344 с.
16. Верстюк В.Ф., Солдатенко В.Ф. Революції в Україні: політико-державні моделі та реалії (1917–1920) // Політична історія України. ХХ століття: У 6-ти т. Т. 2. Київ, 2003. 488 с.
17. Гарчев П.І. Червона гвардія України в боротьбі за владу Рад. Київ, 1983. 168 с.
18. Голуб П.А. Солдатские массы Юго-Западного фронта в борьбе за власть Советов март 1917 –февраль 1918 г. Киев,1958. 256 с.
19. Голубко В. Армія Української Народної Республіки, 1917—1918: утворення та боротьба за державу. Львів, 1997. 288 с.
20. Гречанюк Н. М. Моряки Черноморского флота в борьбе за власть Советов : очерки. Симферополь : Крымиздат, 1957. 133 с.
21. Грушевський М. С. На порозі Нової України : статті і джерельні матеріали / За ред. і вступ ст. Любомира Р. Винара. Львів ; Київ ; Торонто ; Мюнхен ; Нью-Йорк: Укр. Іст. Т-во, 1992. 278 с.
22. Грушевський М. Якої автономії і федерації хоче Україна. Союз визволення України. Відень: Накладом Союзу визволення України, 1917. 22 с.
23. Дорошенко-Товмацький Б., Симон Петлюра: Життя та діяльність. Київ : Просвіта, 2005. 608с.
24. Дещинський Л.Є. Революційні події на Південно-Західному, Румунському фронтах і Чорноморському флоті в 1917 р. – лютому 1918 р. Львів: Каменяр, 1982. 286 с.
25. Затонський В. Із спогадів про Українську Революцію // літопис революції, 1930. Випуск №5 (44). С. 153.
26. Катков Г.М. Февральская революция. Москва, 2006. 478 с.

27. Шрамченко С. М. Українська воєнна Фльота // Історія українського війська (від княжих часів до 20х років ХХ ст.). 4-те вид. Змін. І доп. Львів: Світ, 1992. 483 с.
28. Кучерук О., Ралдугіна Т. Симон Петлюра. Голова Директорії УНР, Головний Отаман Армії УНР (1879–1926). Київ, 2006. 16 с.
29. Копиленко О.Л., Копиленко М.Л. Зовнішня політика. Військове будівництво // Держава і право України, 1997 с. 35–55.
30. Луговський О. Формування збройних сил Української держави // Військово-історичний альманах. Київ, 2003. ч. 2(7), с. 49.
31. Любимчиков М., Болгари П. Моряки-черноморці в боротьбі за Советську владу на Юге країни (1917–1920) // Боротьба за владу Советів в Криму. Севферополь, 1957. С. 112 – 140.
32. Мироненко О.М. Світоч української державності: Політико-правовий аналіз діяльності Центральної Ради. Київ: НАН України, Інститут держави і права, 1995. с. 321 с.
33. Мироненко О. Українізація суду і судочинства в УНР // Українське державотворення: невитребуваний потенціал : словник-довідник. Київ, 1997. С. 454-458.
34. Мірчук П. Ю. Українсько-московська війна (1917-1919). Торонто: Ліга визволення України, 1957. 80 с.
35. Нагаєвський І. Історія Української держави двадцятого століття. Київ: Укр. письменник, 1993. 412 с.
36. Павленко Ю., Храмов Ю. Українська державність у 1917–1919 рр. (історико-генетичний аналіз). Київ, 1995. 263 с.
37. Паньків І. На панцирному потягу "Отаман Мельник" : (Спогади з 1918-1919 років). Вінніпег, 1954. 56 с.
38. Савченко В. А. Дванадцять воєн за Україну : історическа література. Харків: Фолио, 2005. 415 с.
39. Солдатенко В. Ф. Українська революція // Історичний нарис. Київ: Либідь, 1999. 975 с.

40. Солдатенко В. Ф. Військовий чинник у боротьбі за політичну владу в Україні в 1917-1918 рр. Київ: ПП Позднішев, 2002. 398 с.
41. Солдатенко В. Ф. Три Голгофи: політична доля Володимира Винниченка. Київ: Світогляд, 2005. 350 с.
42. Солдатенко В.Ф. Українська революція доби Центральної Ради: аналіз досвіду періодизації // Український історичний журнал, 1997. Випуск № 3. С. 3-25.
43. Солдатенко В. Ф. Становлення української державності і проблема збройних сил (березень 1917 р. — квітень 1918 р.) // Український історичний журнал, 1992. Випуск № 5. С. 38-51.
44. Солдатенко В. Ф. Україна в революційну добу: історичні есе-хроніки: У 4 т. Т.Ш: Рік 1919 // Український історичний журнал, 2011. Випуск № 3. С. 209-212.
45. Солдатенко В. Ф. Винниченко і Петлюра: Політичні портрети революційної доби. Київ: НАН України, Ін-т політ. і етнонац. дослідж. ім. І. Ф. Кураса, 2007. 620 с.
46. Станімір О. Моя участь у визвольних змаганнях. Торонто, 1966.187 с.
47. Тинченко Я. Перша українсько-більшовицька війна (грудень 1917-березень 1918). Київ; Львів, 1996. 371 с.
48. Тинченко Я. Українські збройні сили : березень 1917 - листопад 1918 р. (організація, чисельність, бойові дії). Київ: Темпора, 2009. 480 с.
- 49.Трембіцький В. Чорноморська проблема України // Альманах Українського Національного Союзу на 1998 рік. Річник 88-й. Парсіппані – Нью Йорк., с. 147–148.
50. Удовиченко О.І. Україна у війні за державність. Історія організації і бойових дій Українських Збройних Сил 1917–1921. Київ, 1995. 206 с.
51. Українська ідея. Постаті на тлі революції / За ред. І. Курс. Київ: Нац. акад. наук України, Ін-т нац. відносин і політол., 1994. 256 с.
52. В. С. Гоїнець, Л. М. Ковінченко, Л. В. Лісовська. Українська революція і державність (1917–1921 рр.) : науково-бібліографічне видання / За ред. Л. А. Дубровіна. Київ: НБУВ, 2018. 817 с.

53. Геращенко Т.С. Українська революція: соціалістичний міф та історична реальність // Зб. наук. статей. Українська революція: 1917 – початок 1918 рр. Запоріжжя: Просвіта, 1998. С.119–158.
54. Українська революція і державність. 1917–1920 рр. Науково-бібліографічне видання. Київ: Національна бібліотека України імені В.І.Вернадського, 2001. 816 с.
55. Федюшин О. Украинская революция. 1917–1918 гг. Москва : ЗАО Центрполиграф, 2007. 334 с.
56. Христюк П. Записки і матеріали до історії української революції 1917-1920 рр. : у 4 т. Відень : Укр. соціол. ін-т. Т. 4, 1922. 192 с.
57. Якимович Б. Збройні Сили України. Нарис історії. Львів: Інститут українознавства ім. І.Крип'якевича НАН України, 1996. 359 с.